

12.2.2024

YVV/76/2024

Eduskunta
Lakivaliokunta

lav@eduskunta.fi

Lakivaliokunta, julkinen kuuleminen 15.2.2024, KAA 6/2023 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto eheytyshoitojen kieltämistä koske- vasta kansalaisaloitteesta KAA 6/2023 vp.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua kansalaisaloitteesta koskien eheytyshoitojen kieltämistä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain (1325/2014, YVL) noudattamista siten kuin sanotussa laissa säädetään sekä yleisesti edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää (Laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta, 1326/2014, 3§).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausuu lakivaliokunnalle kunnioittavasti seuraavaa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa eheytyshoitojen kieltämistä laintasoisesti. Valtuutettu katsoo, että eheytyshoidot tulisi kieltää kattavasti eri muodoissaan, mukaan lukien seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin tai ilmaisun tukahduttaminen. Eheytyshoitojen kiellon olisi perusteltua kattaa myös ulkomaille järjestettyjen eheytyshoitomatkojen järjestämisen. Kiellettyä tulisi olla myös eheytyshoitojen markkinointi tai ilmoittelu.

Perustuslain 22 §:n mukaisesti julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Eheytyshoidot kohdistuvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, joihin kohdistuvalla syrjinnällä on Suomessa valitettavan pitkä historia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt kohtaavat edelleen syrjintää, häirintää ja vihapuhetta heihin liittyvän syrjintäperusteen vuoksi. Koetulla syrjinnällä tiedetään olevan hyvin kielteisiä vaikutuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Pitkäaikaisen syrjinnän kielteiset vaikutukset voivat näkyä jopa kohonneena itsemurhariskinä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt ovat yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa sekä sellainen syrjinnän vaarassa oleva ihmisryhmä, jonka perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaaminen vaatii julkiselta vallalta erityisiä toimenpiteitä. Valtuutettu esittääkin, että lainsäätäjä ottaisi yksiselitteisen kielteisen kannan eheytyshoitoihin henkilöiden seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä ja itsemääräämisoikeutta loukkaavana.

Eheytyshoitojen kiellon säätämiseen ovat eri muodoissaan kehottaneet muun muassa Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komitea ECRI, Euroopan Unionin komissio ja parlamentti kuten myös Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu.

Eheytyshoidot on jo kielletty monissa Euroopan maissa, kuten Norjassa, Islannissa ja Ranskassa. Euroopan ulkopuolisista maista eheytyshoidot on kielletty esimerkiksi Kanadassa ja Uudessa Seelannissa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää tältä osin valiokunnan huomiota erityisesti Norjan 2023 säätämään eheytyshoitojen kieltävään lakiin, joka näyttäisi olevan kattavuudeltaan ja muotoilultaan varsin käyttökelpoinen Suomen sääntelyä kehitettäessä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että eheytyshoitojen kiellon pitäisi koskea myös tapauksia, joissa eheytyshoitojen kohteena oleva henkilö olisi antanut suostumuksensa. Suostumusta ei yleisemminkään voida pätevästi antaa sellaisiin toimenpiteisiin, jotka loukkaavat yksilön keskeisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Yleisesti eheytyshoitona ovat käyttäneet sellaiset uskonnolliset yhteisöt, jotka eivät tunnusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten yhdenvertaisia oikeuksia. Tällöin yksilön syrjintäperusteeseen liittyvä ominaisuus näyttäytyy yhteisölle ongelmana, sairautena tai syntinä, josta tulee päästä eroon, joko aktiivisesti muuttamalla yksilön seksuaalista suuntautumista tai passiivisesti tukahduttamalla se. On tärkeää tiedosta, että tällaiseen uskonnolliseen yhteisöön kuuluva seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva henkilö on lähtökohtaisesti alisteisessa

asemassa yhteisöön nähden. Hänen ihmisarvonsa ja hyväksyntänsä yhteisössä voi käytännössä olla sidoksissa siihen, suostuuko hän yhteisön edellyttämiin eheytystointenpiteisiin. Kieltäytyminen voi johtaa ulossulkemiseen yhteisöstä, vaikka hän olisi kuulunut siihen koko elämänsä. Henkilö voi tällöin jäädä ulossuljetuksi myös omasta perheestään ja suvustaan. Lainsäätäjän onkin olennaista kiinnittää huomiota siihen, että lain muotoilulla ei anneta vain muodollista suojaa eheytyshoitoja vastaan vaan vaikutusten arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, millaisia tosiasiallisia vaikutuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen suostumuksen painottamisella olisi käytännössä.

Perus- ja ihmisoikeudet ovat alati kehittyvä kokonaisuus. Perustuslain tulkinnassa on otettava huomioon myös yhteiskunnan kehitys ja saatavilla olevan tiedon lisääntyminen ja täsmentyminen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsookin, että julkiselle vallalle syntyy aktiivinen toimintavelvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, kun yhdenvertaisuuden toteutumisen puutteista saadaan tietoa, varsinkin kun puutteet kohdistuvat tapauksessa haavoittuvassa asemassa ja ilmeisessä syrjinnän vaarassa oleviin vähemmistöryhmiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Erityisasiantuntija

Jussi Aaltonen